

PATVIRTINTA

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos
direktorius 2010 m. vasario 17 d. įsakymu Nr. 2-70

LIETUVOS RESPUBLIKOS SPECIALIŲJŲ TYRIMŲ TARNYBOS 2010–2012-ŪJŲ METŲ STRATEGINIS VEIKLOS PLANAS

Asignavimų valdytojo kodas

90.46.1902

Aplinkos ir išteklių analizė

Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnyba (toliau – STT) – Lietuvos Respublikos Prezidentui ir Lietuvos Respublikos Seimui atskaitinga teisėsaugos įstaiga, kuri atskleidžia ir tiria korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, rengia ir įgyvendina korupcijos prevencijos priemones.

STT veikla plėtojama trimis viena kitą papildančiomis korupcijos prevencijos, baudžiamojo persekiojimo, antikorupcinio visuomenės švietimo ir informavimo kryptimis.

APLINKOS ANALIZĖ

STT veikia kintančios aplinkos sąlygomis ir yra veikiama politinių, ekonominių, socialinių, technologinių ir kitų veiksnių, kuriems įtaką daro tiek valstybėje, tiek pasauliniu mastu vykstantys procesai.

Politiniai veiksniai

Lietuvoje kova su korupcija yra pagrįsta nacionaline ir tarptautine teise.

Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatyme (Žin., 1997, Nr. 2-16) nustatyta, kad valstybė privalo sutelkti jėgas ryžtingai ir veiksmingai kovai su korupcija ir taip užtikrinti tinkamą šalies vidaus saugumą.

Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimu Nr. IX-907 patvirtintoje Nacionalinio saugumo strategijoje (Žin., 2002, Nr. 56-2233) pirmenybė nusikaltimų kontrolės srityje yra teikiama kovai su korupcija. Teigiama, kad korupcija kelia ypatingą pavojų, nes kenkia teisėtiems asmenų ir valstybės interesams ir kompromituoja įstatymo viršenybę, piliečių tikėjimą demokratijos vertybėmis bei demokratinėmis valdžios institucijomis. Lietuvos Respublikos vidaus ir užsienio politika yra orientuota į vidaus socialinio ir ekonominio stabilumo stiprinimą, tai apima ir kovą su korupcija.

1. Lietuvos Respublikos Seimas, vertindamas korupciją kaip grėsmę politinei sistemai, pilietinei visuomenei ir nacionaliniam saugumui, matydamas būtinybę, kad valstybės institucijos vykdytų kryptingą ir veiksmingą antikorupcinę politiką, 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 patvirtino Lietuvos Respublikos nacionalinę kovos su korupcija programą (toliau – NKKP) ir jos įgyvendinimo planą (Žin., 2002, Nr. 10-355). Siekiant tobulinti dabartinę korupcijos kontrolės ir prevencijos sistemos modelį, kurį panaudojus būtų kompleksiskai, nuosekliai šalinamos esminės korupcijos pasireiškimo priežastys bei sąlygos, stiprinamas korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų tyrimas, gerinamas visuomenės antikorupcinis švietimas, didinamas korupcijos kontrolės bei prevencijos veiksmingumas. Atsižvelgiant į pateiktus Seimo komitetų, komisijų pasiūlymus ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės „Valstybinio audito ataskaita dėl nacionalinės kovos su korupcija programos“ išvadą, parengtas NKKP ir jos įgyvendinimo priemonių plano pakeitimo projektas, kurį 2009 m. gegužės 14 d. priėmė Lietuvos Respublikos Seimas (Žin., 2009, Nr. 60-2346).

Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 patvirtintoje Valstybės ilgalaikės raidos strategijoje (Žin., 2002, Nr. 113-5029) teigiama, kad daugiau dėmesio reikia skirti tarptautinėms grėsmėms, tokioms kaip korupcija, įgyvendinti radikalias korupcijos prevencijos priemones galima tik kompleksiskai šalinant šio reiškinio priežastis. Lietuvos valstybės vizija – gerėjant ekonominei padėčiai ir tobulėjant valstybės administraciniais gebėjimams, korupcijos lygis bus daug mažesnis.

Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. IX-1383 patvirtintoje Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje (Žin., 2003, Nr. 32-1318) korupcijos prevencija ir kontrolė

įvardyta kaip prioritėtinė nusikaltimų prevencijos ir kontrolės kryptis. Šioje programoje pabrėžiama, kad siekiant šalinti teisės aktų leidybos spragas, stiprinti nusikaltimų prevenciją ir kontrolę bei šią veiklą reglamentuojančią teisės bazę, turi būti skiriamas ypatingas dėmesys teisės aktų, kurie realiai užtikrintų korupcijos prevenciją ir kontrolę, rengimui ir priėmimui.

Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2003 m. liepos 2 d. įsakymu Nr. 1V-250 patvirtintoje Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijoje (Žin., 2003, Nr. 113-5092) pažymėta, kad Vyriausybė ir teisėsaugos sistema privalo apginti piliečius ir valstybę nuo korupcijos. Vienu iš pagrindinių rizikos veiksnių, darančių didžiausią žalą asmens ir visuomenės saugumui, pripažįstama korupcija. Tinkamas viešojo saugumo užtikrinimas, ypač finansinių nusikaltimų, organizuoto nusikalstamumo, korupcijos pažabojimas yra viena iš esminių sąlygų ekonominei ir socialinei šalies gerovei pasiekti.

2006 m. spalio 25 d. buvo pasirašytas Lietuvos Respublikos parlamentinių partijų frakcijų susitarimas dėl kovos su korupcija stiprinimo, kuriame konstatuojama, kad korupcija – tai vienas pavojingiausių socialinių reiškinių, kuris kelia grėsmę nacionaliniam saugumui, žmogaus teisėms, demokratijai ir visuomenės moralei, iškreipia socialinį teisingumą, stabdo ekonominę plėtrą ir silpnina valdymą. Susitarime pripažįstama, kad korupcijos mastas šalyje netoleruotinas, esamų antikorporcinių priemonių nepakanka, akcentuojama kovos su korupcija stiprinimo prioritėtinė svarba. Pagal šį susitarimą korupcijos šalinimo priemonių įgyvendinimas turėtų tapti Seimo ir Vyriausybės darbotvarkių prioritetu, o apie jų įgyvendinimo rezultatus kiekvienų metų pabaigoje turėtų būti informuojama visuomenė.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje (patvirtintoje 2008 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos Seimo nutarimu Nr. XI-52 (Žin., 2008, Nr. 146-5870) pažymima, kad Penkioliktoji Vyriausybė paveldi sunkią visuomenę slegiančių neišspręstų problemų bei socialinių negerovių našta, kurios reikalauja Vyriausybės efektyvios veiklos tiek artimiausiu, tiek ir vidutinės trukmės laikotarpiu, viena iš jų įvardijama valdžios įstaigų veiklos neskaidrumas ir suvešėjusi korupcija.

Penkioliktoji Vyriausybė savo veikloje mato tris svarbiausius tiek trumpalaikius, tiek ir vidutinės trukmės strateginius prioritetus, kurie ir sudaro visos Vyriausybės programos pamatą. Kaip vienas jų įvardijamos permainos intensyvinant kovą su korupcija.

Vyriausybė numato 2010 metais savo veiklą orientuoti į keturis pagrindinius prioritetus, vienas iš jų – valstybės valdymo modernizavimas ir kova su korupcija.

Teisingumo ministro vadovaujama Tarpžinybinė komisija kovai su korupcija koordinuoti 2007 metų pradžioje taip pat nustatė 4 prioritėtines kovos su korupcija sritis: politinę, administracinę, teismų veiklą ir visuomenės antikorporcinį švietimą. Kovos su politine korupcija srityje numatyta siekti geresnio politinių partijų finansavimo ir lobistinės veiklos reglamentavimo, kovos su administracine korupcija srityje – tobulinti valstybės tarnautojų atrankos sistemą ir svarstyti galimybę įgyvendinti jų rotaciją, kovos su korupcija teismų veikloje srityje – didinti teisėjų atrankos skaidrumą ir tobulinti bylų paskirstymo mechanizmą, o visuomenės antikorporcinio švietimo srityje – įdiegti privalomą antikorporcinį mokymą bendrojo lavinimo ir profesinėse mokyklose, skatinti verslininkų organizacijas įsidiesti elgesio kodeksus.

Korupcijos prevencijai bei efektyviam tyrimui didelės įtakos turi Lietuvos ratifikuoti tarptautiniai teisės aktai: Europos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, Europos civilinės teisės konvencija dėl korupcijos, Jungtinių Tautų konvencija prieš korupciją. Prisiimti tarptautiniai įsipareigojimai skatina antikorporcinės veiklos pažangą, visuomenės saugumo užtikrinimą. Tačiau išlieka šių įsipareigojimų sąžiningo taikymo problema, kadangi dėl tam tikrų motyvų ne visi yra įgyvendinami (pvz., neteisėto praturtėjimo kriminalizavimas, neliečiamumo panaikinimo tvarka ir kt.).

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą (ES), atsivėrė naujos galimybės prisidėti prie kovos su korupcija politikos formavimo, dalyvauti ES antikorporciniuose projektuose, susidarė sąlygos keistis kovos su korupcija patirtimi, gerinti techninį aprūpinimą, stiprinti gebėjimus ir kt. Plečiantis tarptautiniam bendradarbiavimui, didėja STT vaidmuo, pavyzdžiui, Europos antikorporcinio tinklo (angl. EACN) veikloje, perduodant patirtį pereinamojo laikotarpio valstybėms (Moldovai, Ukrainai, Azerbaidžanui, Armėnijai ir kt.), bendradarbiaujant su užsienio valstybių institucijoms (Latvijos korupcijos prevencijos ir kovos su korupcija biuru (KNAB), Lenkijos Respublikos centrinio antikorporcijos biuru (CBA), Austrijos Respublikos vidaus tyrimų biuru (BIA), JAV federaliniu tyrimų biuru (FTB) ir kt.

STT, siekdama įgyvendinti Lietuvos nustatytas Europos Sąjungos politikos 2008–2013 metų strategines kryptis, kuriomis siekiama glaudesnio ES bendradarbiavimo su ES kaimyninėmis valstybėmis, remti šių valstybių siekius ir integracijos procesus, aktyviai prisidėti prie saugumo ir stabilumo zonos plėtros ES kaimynystėje, skatinti aktyvų ES vaidmenį stiprinant laisvę, saugumą ir teisingumą ES kaimyninėse Rytų valstybėse, 2008 m. gruodžio 17 d. buvo pripažinta pagrindine Europos komisijos finansuojamo „Dvynių“ projekto „Parama Azerbaidžano Respublikos generalinės prokuratūros Kovos su korupcija departamentui“ vykdytoja, kuriuo siekiama prisidėti prie nuolatinio Azerbaidžano Respublikos generalinės prokuratūros Kovos su korupcija departamento pajėgų (toliau – KKD) stiprinimo bei atlikti savo vaidmenį 2007 m.

nacionalinės skaidrumo didinimo ir kovos su korupcija strategijos bei susijusio Nacionalinio antikorupcijos veiksmų plano įgyvendinime. Projektą sudaro 5 komponentai, kuriuos įgyvendinus tikimasi, kad bus:

1. Parengtos KKD veiklą reguliuojančių vidaus teisės aktų pataisos efektyvesnei KKD veiklai užtikrinti.

2. Padidintas pasitikėjimas KKD, išugdyti gebėjimai organizuoti ir palaikyti ryšius su visuomene bei žiniasklaida, pristatyti veiklos rezultatus.

3. Sustiprinti KKD tyrėjų ir prokurorų įgūdžiai ir bazinės žinios, jiems suteikta reikalinga informacija ir kompetencija.

4. Išugdytas paskirtų KKD darbuotojų gebėjimas mokytis, surengti mokymus kitoms Azerbaidžano Respublikos teisėsaugos institucijoms kovos su korupcija klausimais.

5. Supažindinti KKD darbuotojus su tarptautiniais teisės aktais dėl korupcijos, išugdyti gebėjimai juos taikyti praktikoje.

„Dvynių“ projekto trukmė – 24 mėn., preliminari pradžia – 2009 m. rugsėjo 1 d., pabaiga – 2011 m. rugpjūčio 31 d.

Lietuvos Respublikos Seimas, pripažindamas neginčijamą svarbą ne tik nacionaliniu, bet ir tarptautiniu lygiu stiprinti korupcijos prevencijos ir kovos su ja politiką bei siekdamas įgyvendinti Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. spalio 24 d. priimto sprendimo 2008/852/TVR dėl kovos su korupcija kontaktinių punktų tinklo (*Oficialusis leidinys, L 301, 12/11/2008, p. 38–39*) nuostatą, 2010 m. sausio 19 d. nutarimu Nr. XI-657 (Žin., 2010 Nr. 9-402) paskyrė STT Europos Sąjungos valstybių narių kovos su korupcija kontaktinių punktų tinklo nare. Manytina, kad priimtas nutarimas sudarys organizacines ir teises prielaidas gerinti ir stiprinti institucijų bendradarbiavimą Europos Sąjungos lygmeniu keičiantis informacija apie veiksmingas priemones ir patirtį korupcijos prevencijos bei kovos su ja srityje.

Igaunanti transnacionalinę formą korupcija kelia rimtą grėsmę tiek nacionaliniam, tiek ir globaliam saugumui, nepaisant daugumos pasaulio valstybių pastangų su tuo kovoti. Šalies raidos perspektyvos priklausys ir nuo to, kaip bus sugebėta išvengti neigiamo globalizacijos proceso, t. y. didėjančios tarptautinės korupcijos rizikos.

Ekonominiai veiksniai

Ekonominių korupcijos mastą sunku tiksliai nustatyti, o ir turimi duomenys skiriasi, tačiau akivaizdu, kad egzistuoja tiesioginis ryšys tarp ekonomikos augimo, rinkos konkurencingumo, gyvenimo kokybės ir korupcijos. Pasaulio praktika rodo, kad besivystančiose šalyse, kuriose korupcijos lygis žemas, gyvenimo kokybė yra 300 proc. aukštesnė.

Tarptautinės nevyriausybinių organizacijų Pasaulio ekonomikos forumo (World Economic Forum) paskelbtame¹ 137 valstybių sąrašė didžiausią 2009–2010 metų ekonominio konkurencingumo indeksą turi tos valstybės, kuriose korupcijos lygis žemas: JAV, Šveicarija, Danija, Švedija, Vokietija, Suomija, Singapūras. Šių šalių konkurencingumą lėmė stabili makroekonominė aplinka, skaidrios bei efektyvios viešosios institucijos. Lietuva šiame sąrašė užėmė 53 vietą (9 pozicijomis žemiau nei 2008–2009 metais).

2009 metais Lietuva Šveicarijos IMD Pasaulio konkurencingumo centro² reitinge užima 31 vietą tarp 57 pasaulio šalių ir, palyginti su praėjusiais metais, Lietuvos konkurencingumas sustiprėjo, pirmą kartą pralenkta Estija, Lenkija bei euro zonos naujokė Slovėnija. Šveicarijoje veikiančio Tarptautinio vadybos vystymo instituto (International Institute for Management Development – IMD) tyrimas parodė, kad Lietuvos konkurencingumą labiausiai smukdė išaugęs biudžeto deficitas, 2008 metais išsikerojusi infliacija, smukusi ekonominė plėtra, pablogėjusios verslo kreditavimo sąlygos, išaugęs nedarbo lygis, sumenkusi tiesioginių užsienio investicijų dalis šalies bendrajame vidaus produkte. Kita vertus, šiemet atliktas „streso testas“, kurio esmė įvertinti šalies pasirengimą įveikti krizę, parodė, kad Lietuva pagal šio testo rezultatus užėmė tik 41 poziciją, tačiau aplenkė Estiją ir Lenkiją. Šis testas parodė, kad mažos, į eksportą orientuotos ir socialiai bei politiškai stabilios šalys po šoko terapijos turi daugiau galimybių atsigaivinti greičiau³.

JAV ekonominių tyrimų organizacijos Heritage fondo (Heritage Foundation) ekonominės laisvės 2010 metų tyrime⁴ Lietuva užėmė 29 vietą iš 184 pasaulio valstybių, Europoje – 15 iš 43, ir bendras rezultatas gerokai viršija pasaulio ir regiono vidurkius. Lietuva priskiriama „beveik laisvos ekonomikos“ šalių grupei – jos ekonominės laisvės indeksas, susidedantis iš 10 komponentų, įvertintas 70,3 balo, bendras balas yra 0,3 punkto didesnis nei 2009 metais. Šio fondo duomenimis, labiausiai Lietuvos reitingus smukdo darbo santykių reguliavimas (nuo pasaulio vidurkio atsiliekame 3,5 balo, Lietuvai priskiriama 58,5, pasaulio

¹ <http://www.gcr.weforum.org>

² <http://www.imd.ch/news/IMD-WCY-2009.cfm>

³ <http://www.lepa.lt/lt/NewsDetails.html?sp=111500000000000212>

⁴ <http://www.heritage.org/research/features/index>

vidurkis – 62,1), valdžios išlaidos nuo BVP didelė biurokratija ir vis dar paplitusi korupcija (vienas komponentas „laisvė nuo korupcijos“ įvertintas 46 proc.).

Korupcija sudaro prielaidas šešėlinei ekonomikai didėti, monopoliniams dariniams atsirasti, neigiamai veikia mokesčių įplaukas į valstybės biudžetą ir blogina šalies įvaizdį. Korupcijai darant neigiamą įtaką rinkai, mažėja šalies ūkio bei įmonių efektyvumas, konkurencingumas, prastėja prekių ir paslaugų kokybė, o labiausiai – viešojo sektoriaus paslaugos. Pastarieji veiksniai skatina nepasitikėjimą valstybės institucijomis ir nusivylimą valstybe, o visa tai kelia visuomenės abejones valdžios priimamais sprendimais strateginiais valstybės investavimo ar mokesčių politikos klausimais. Tai geriausiai iliustruoja naujai priimta mokesčių tvarka, kurią dalis Lietuvos gyventojų suvokia kaip politikų norą pasipelnyti ar jų neišmanymą, o ne kaip strateginį sprendimą, būtiną užtikrinant finansinį šalies stabilumą.

Nepaisant to, kad pastarieji ketveri metai buvo spartaus ir intensyvaus ekonominio vystymosi laikas, korupcijos paplitimas Lietuvoje ženkliai nesumažėjo dėl keleto veiksnių: neženkliai mažėjančios „šešėlinės ekonomikos“ dalies, tam tikrų nekilnojamojo turto rinkos tendencijų, numatomų stambių strateginių objektų statybų, neteisėto ES lėšų pasisavinimo ar netinkamo naudojimo ir kt.

Apskaičiuota, kad 2007 metais „šešėlinės ekonomikos“ dalis Lietuvoje sudarė 17,8 proc., t. y. apie 17,7 mlrd. litų, kurie galėjo būti panaudoti nelegalių atlyginimų mokėjimui ar kyšiams (2005 metais – 21 proc., 2006 metais – 20 proc.), o 2008 metais „šešėlinė ekonomika“ sudarė 17,3 proc. Dėl padidėjusių mokesčių (ypač akcizų alkoholiui, benzinui ir tabakui) šešėlinės ekonomikos dalis 2009 metais turėtų dar labiau išaugti. Prognozuojama, kad šešėline rinka 2009 metais išaugs 5 proc. ir gali sudaryti 23 proc. nuo BVP. Tokiu atveju beveik kas ketvirtas litas būtų uždirbtas nemokant mokesčių.

Gilėjant ekonomikos recesijai ir traukiantis šalies ekonomikai (prognozuota, kad 2009 metais šalies ekonomika mažės apie 16 proc. bendrojo vidaus produkto), didžioji dalis Lietuvos įmonių susidurs su nemokumo problemomis, o nemažą dalį bendrovių ištiks bankrotas. Prognozuojama, kad vien Europoje bankrutuos apie 200 000 įmonių. Sumažėjus vartojimui, vienu didžiausiu užsakovu ir pirkėju liks valstybė, todėl ateinančius dvejus metus konkurencija dėl valstybinių užsakymų turėtų būti kaip niekada įtempta. Varžymasis dėl valstybinių užsakymų tikėtina dar labiau padidins korupcijos mastą, nes nebuvo pašalintos priežastys, lemiančios korupcijos atsiradimą viešuosiuose pirkimuose.

STT užsakymu atlikto „Viešųjų pirkimų skaidrumo“ tyrimo rezultatai parodė, kad dažniausiai (23 proc. respondentų) už garantijas laimėti viešąjį konkursą tenka mokėti 6–10 proc. pirkimo sutarties, todėl kaip kyšis į kišenes gali nukeliauti nuo 0,5 iki 1,5 mlrd. litų per metus, o dėl neskaidrių viešųjų pirkimų valstybė 2008 metais galėjo prarasti iki 3 mlrd. litų.

Nors statybų sektorius išgyvena vieną sunkiausių krizių po Nepriklausomybės atgavimo, didžioji dalis problemų statybų sektoriuje ir toliau liko neišspręstos. Tyrimai atskleidė, kad vienos iš labiausiai korumpuotų procedūrų pastaraisiais metais: žemės paskirties keitimas, leidimų statybos darbams ir rekonstrukcijai išdavimas bei derinimas.

„Transparency International“ Lietuvos skyriaus užsakymu 2007 m. gruodžio ir 2008 m. sausio mėnesiais rinktos tyrimų ir konsultavimo kompanijos „Viseo“ atliktos apklausos metu⁵ paaiškėjo, kad 60 proc. apklaustų statybų sektoriaus verslo atstovų mano, kad įmonės problemas, susijusias su teritorijų planavimu ir statybomis, padeda spręsti kyšiai. Dauguma verslininkų (63 proc.) teigia, jog korupcija statybų sektoriuje kliudo verslo vystymuisi, 27 proc. – kad korupcija yra labai didelė kliūtis verslui, 36 proc. – kad korupcija daugiau kliudo nei skatina verslo vystymąsi. 40 proc. apklaustų įmonių atstovų nurodė, jog korupcijos mastai per pastaruosius 3 metus Lietuvos statybų sektoriuje nepakito. Šiek tiek daugiau nei trečdalis respondentų nuomone, per šį laikotarpį korupcijos mastai statybos sektoriuje didėjo. Dažniausiai verslo atstovai mokėjo kyšius derindami specialųjį planą (12 proc.), bendrojo plano keitimą (11 proc.), gaudami leidimą planuoti (10 proc.), teikdami statinį valstybinei komisijai, derindami detalųjį planą, keisdami žemės paskirtį (pastarosiose procedūrose po 8 proc.). Lietuvos didžiųjų miestų gyventojų apklausa parodė, kad šiek tiek daugiau nei pusė apklaustųjų mano, kad per pastaruosius 5 metus korupcijos mastai Lietuvos statybų sektoriuje padidėjo. Trečdalis nuomone, per šį laikotarpį mastai padidėjo labai ženkliai. Beveik 40 proc. apklaustųjų Lietuvos gyventojų, tvarkiusių statybų reikalus, liudija, kad politikai ar tarnautojai jiems leido suprasti norintys kyšio. 34 proc. gyventojų prisipažįsta jį davę. Beveik kas antras apklaustas didžiųjų miestų gyventojas ir ateityje būtų linkęs atsilyginti neoficialiai, jei tai padėtų spręsti problemas, susijusias su žemės paskirties ar statybos leidimų išdavimu. Turintys neoficialaus atlygio patirties respondentai yra labiau linkę spręsti problemas kyšių pagalba ir ateityje.

Per ateinančius 8–10 metų Lietuvoje ketinama pastatyti keletą brangių ir strategiškai svarbių objektų.

⁵ Telefonu apklausta 230 nekilnojamojo turto, statybų sektoriaus ir projektavimo verslo įmonių kompetentingų atstovų ir 258 penkių didžiųjų Lietuvos miestų gyventojai, per pastaruosius 5 metus statę ar rekonstravę namą, sodo namelį ar kitą statinį, kuriam statyti ar rekonstruoti reikalingas leidimas.

Vienas svarbiausių – nauja atominė jėgainė bei elektros jungtys su Lenkija ir Švedija. Planuojama, kad iki 2015–2016 metų bus nutiestos elektros jungtys su Lenkija ir Švedija, tai kainuos 2–3 mlrd. litų. Iki 2011 metų numatoma pastatyti ir Nacionalinį stadioną Vilniuje, kurio statybos atsieis 370 mln. litų, bei sporto arenas Kaune, Druskininkuose, Klaipėdoje. Be to, Vyriausybė ketina skirti 3 mlrd. litų daugiabučių pastatų renovacijai. Krizei gilėjant valstybiniai užsakymai didžiajai daliai įmonių bus vienintelis pinigų šaltinis, todėl privačių bendrovių noras gauti pelningus ir ilgalaikius valstybinius užsakymus, o valstybės tarnautojų siekis galimai pasipelnyti iš projektų gali tapti rimta paskata korupcijai.

2010 metų Europos Sąjungos (toliau – ES) biudžete numatyta, kad didžioji dalis lėšų bus skirta ūkio ir ekonomikos gaivinimo veiksams bei tikslinėms programoms, padėsiančioms atremti iššūkius energetikos srityje. Parama Lietuvai 2010 metais turėtų siekti 1 mlrd. 716 mln. eurų (5 mlrd. 921 mln. Lt) arba 10 proc. daugiau negu 2009 metais. Didžiausią dalį sudarys struktūrinių fondų parama – ji gali siekti beveik 1 mlrd. eurų arba 8 proc. daugiau negu 2009 metais. Parama Lietuvos žemės ūkiui sudarys 512 mln. eurų, vidaus politikos programoms finansuoti numatomos 214 mln. eurų išlaidos, iš jų 120 mln. eurų – branduolinei saugai ir šalies energetiniam saugumui užtikrinti. Siekiant paspartinti ES lėšų įsisavinimą, ES paramos gavimo taisyklės gali būti dar labiau supaprastintos, tai padidintų korupcijos riziką. Didžiausia piktnaudžiavimų ir korupcijos tikimybė yra skirstant ES lėšas būsto renovacijai, ES paramą žemės ūkiui ir kaimo plėtrai bei infrastruktūros projektams.

Net ekonominio sunkmečio sąlygomis didžioji dalis Susisiekimo ministerijos kuruojamų projektų bus įgyvendinta: kelių infrastruktūros srityje iš 18-os numatytų ES sanglaudos fondo paramos projektų iki 2013 metų numatoma įgyvendinti 12 projektų, iš 17-os Europos regioninės plėtros fondo – 15 projektų, o geležinkelių srityje atidedamas tik vienas ES paramos projektas. Vandens ir oro transporto srityse planuojama tęsti visų numatytų projektų įgyvendinimą. Kai kurių projektų įgyvendinimui iki 85 proc. lėšų skiriama iš ES programų. Nemažai ES lėšų teks energetikos infrastruktūrai gerinti ir kurti, visuomeninės paskirties pastatams gerinti ar naujų jėgainių statybai. Tikėtina, kad gali padaugėti nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų, susijusių su ES ir užsienio valstybių finansinės paramos lėšų gavimu ir panaudojimu.

Nemažą poveikį korupcijos paplitimo didėjimui gali turėti akcizų kėlimas tabako gaminiams, alkoholiui ir degalams. Tikėtina, kad akcizų kėlimas turės panašias pasekmes kaip ir 2001–2004 metais vykęs akcizų didinimas: mažės legalių cigarečių pardavimai, daugės paskatų kontrabandai, didės nelegalių cigarečių rinkos dalis. Dėl minėtų veiksmų gali padaugėti korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų.

Įvairių šaltinių duomenimis, kiekvienais metais pasaulyje kyšiams išleidžiama nuo 100 milijardų iki 3,5 trilijono JAV dolerių.

Pasaulio banko teigimu⁶:

- apytikslė korupcijos kaina – daugiau kaip 5 proc. globalaus BVP (2,6 trilijonų JAV dolerių);
- kiekvienais metais kyšiams sumokama daugiau kaip 1 trilijonas JAV dolerių;
- korupcija apie 10 proc. padidina verslo kaštus pasauliniu mastu, 25 proc. – viešųjų pirkimų kainą besivystančiose šalyse;
- verslo perkėlimą iš šalies, kurioje korupcijos lygis žemas, į šalį, kurioje korupcijos lygis vidutinis arba aukštas, galima prilyginti apmokestinimui mokesčiais taikant 20 proc. tarifą.

Tarptautinės organizacijos „Transparency International“ duomenimis, Lietuvos bendrovės kyšiams kasmet išleidžia 1,3–1,5 mlrd. litų. Į šią sumą neįtraukti pinigai, kuriuos organizuoto nusikalstamumo grupuotės išleisdavo valstybės pareigūnams ir tarnautojams papirkti.

Tačiau su korupcija aktyviai kovojančios šalys gali padidinti savo nacionalines pajamas iki keturių kartų⁷. Tai reiškia, kad vienas kovai su korupcija išleistas litas leidžia sutaupyti keturis.

Socialiniai veiksniai

2008 metų pabaigoje prasidėjęs precedento neturintis ekonomikos nuosmukis, nulemtas pasaulinės ekonomikos ir finansų krizės, paskatino spartų nedarbo augimą, kurio lygis, Statistikos departamento gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis, trečiąjį 2009 metų ketvirtį padidėjo iki 13,8 proc. ir viršijo 2004 metų lygį. Prognozuojama, kad 2010 metais nedarbo lygis gali siekti 20 proc.⁸

Padidėjęs nedarbas, žemas pragyvenimo lygis, darbo užmokesčio sumažinimas viešajame sektoriuje – tai socialiniai veiksniai, priskiriami prie korupcijos prielaidų. Blogėjant socialinei būklei, didėjant nedarbui, pajamų skirtumai ir maži valstybės tarnautojų, dirbančių tose srityse, kuriose gali pasireikšti korupcija, atlyginimai, netvirtos socialinės garantijos sudaro galimybes plėtoti korupcijai.

⁶ <http://www.weforum.org/pdf/paci/BusinessCaseAgainstCorruption.pdf>

⁷ Daniel Kaufmann, web.worldbank.org

⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. spalio 14 d. nutarimas Nr. 1295 „Dėl ekonomikos sunkmečio“ (Žin., 2009, Nr.125-5380)

Korupcija didina nepasitikėjimą valstybe ir jos institucijomis, keldama vis didesnę piliečių nusivylimą ir politinį pasyvumą. Nepasitikėjimą valdžios institucijomis lydi nusivylimas jomis ir jų priimamais sprendimais, stiprėja netikėjimas savo galimybėmis kažką pakeisti. Tokį nusiteikimą atspindi ir aktyvumas politiniame šalies gyvenime, dalyvavimas (veikiau nedalyvavimas) priimant sprendimus.

Sociologinio tyrimo „Korupcijos žemėlapis 2008“⁹, kurį atliko „Transparency International“ Lietuvos skyrius, duomenimis, tiek ekspertai, tiek apklausoje dalyvavę respondentai (Lietuvos gyventojai, tarnautojai ir įmonių vadovai) korupciją laiko viena rimčiausių problemų Lietuvoje. Absoliuti dauguma apklaustųjų mano, kad kyšiai padeda spręsti problemas. Dėl šios padėties respondentai labiausiai kaltina valdžią. Valstybės sektorius kenčia nuo politikų kišimosi į sprendimų priėmimą bei giminių ir bičiulių protegavimo. Kita vertus, didėja Lietuvos piliečių ryžtas dalyvauti antikorupcinėje veikloje, o pareiškėjai, pranešę apie galimus korupcijos atvejus, vertinami kaip drąsūs ir pilietiškai aktyvūs žmonės.

Apklaustų gyventojų nuomonė, kad per pastaruosius 5 metus korupcijos mastai Lietuvoje labai išaugo, pakito. 2005 metais taip manė 50 proc. gyventojų, 2007 metais – 42 proc., 2008 metais – 54 proc. Sumažėjo įmonių vadovų, manančių, kad korupcija per pastaruosius 5 metus labai išaugo. 2005 metais taip manė 38 proc., 2007 metais – 28 proc., 2008 metais – 25 proc.

Vertinant situaciją Lietuvoje per pastaruosius 12 mėnesių, pasikeitė gyventojų nuomonė, kad korupcijos mastai nepakito. 2007 metais taip manė 36 proc. gyventojų, 2008 metais – 25 proc. Palaipsniui sumažėjo ir įmonių vadovų, manančių, kad per pastaruosius 12 mėnesių korupcijos mastai nepakito. 2007 metais taip manė 42 proc. verslininkų, 2008 metais – 39 proc.

Gera tendencija yra ta, kad nors nežymiai, bet mažėja pasirengusiųjų duoti kyšį, norint išspręsti problemas. 2002 metais taip būtų darė 60 proc. gyventojų ir 63 proc. verslininkų, 2004 metais – 59 proc. gyventojų ir 67 proc. verslininkų, 2005 metais – 68 proc. gyventojų ir 55 proc. verslininkų, 2007 metais – 67 proc. gyventojų ir 42 proc. verslininkų, 2008 metais – 64 proc. gyventojų, ir 51 proc. verslininkų.

Palyginus ankstesnius sociologinių tyrimų duomenis, nustatyta, kad 2005 metais per pastaruosius metus nors kartą davė kyšį 27 proc. gyventojų ir 20 proc. verslininkų, 2007 metais – 28 proc. gyventojų ir 17 proc. verslininkų, 2008 metais – 24 proc. gyventojų ir 11 proc. verslininkų. Galima daryti prielaidą, kad situacija nors pamažu, bet gerėja.

Per pastaruosius 5 metus nors kartą kyšį nurodė davę 43 proc. Lietuvos gyventojų (2005 metais – 48 proc., 2007 metais – 47 proc.) ir 33 proc. verslininkų (2005 metais – 37 proc., 2007 metais – 33 proc.).

Vertinant korupcijos suvokimą, gyventojų nuomone, labiausiai korumpuotomis institucijomis Lietuvoje yra Seimas, 49 proc. (2005 metais taip manė 61 proc., 2007 metais – 63 proc.), teismai, 49 proc. (2005 metais taip manė 59 proc., 2007 metais – 53 proc.), Vyriausybė, 43 proc. (2005 metais taip manė 56 proc., 2007 metais – 54 proc.), politinės partijos, 40 proc. (2005 metais taip manė 46 proc., 2007 metais – 59 proc.), savivaldybės, 39 proc. (2007 metais taip manė 42 proc.). Įmonių vadovų nuomone, labiausiai korumpuotos yra savivaldybės, 60 proc., (2007 metais taip manė 45 proc.), apskrities viršininkų administracijos, 59 proc. (2007 metais taip manė 38 proc.), Seimas, 55 proc. (2005 metais taip manė 53 proc., 2007 metais – 60 proc.), Vyriausybė, 55 proc. (2005 metais taip manė 53 proc., 2007 metais – 46 proc.), politinės partijos, 54 proc. (2005 metais taip manė 46 proc., 2007 metais – 65 proc.).

Remdamiesi asmenine patirtimi, labiausiai korumpuotomis procedūromis Lietuvoje respondentai įvardijo:

- žemės paskirties keitimo (taip mano 48 proc. įmonių vadovų, 36 proc. gyventojų ir 23 proc. valstybės ir savivaldybės tarnautojų);
- leidimų statybai ir rekonstrukcijai išdavimas (48 proc. įmonių vadovų, 43 proc. gyventojų ir 23 proc. valstybės ir savivaldybės tarnautojų);
- viešieji pirkimai (44 proc. įmonių vadovų, 20 proc. valstybės ir savivaldybės tarnautojų);
- įdarbinimas į valstybės tarnybą (40 proc. įmonių vadovų ir 32 proc. gyventojų);
- nuosavybės teisių atkūrimas (31 proc. gyventojų, 18 proc. valstybės ir savivaldybės tarnautojų). 31 proc. gyventojų nuomone, korumpuotos procedūros sveikatos apsaugoje, 37 proc. įmonių vadovų nuomone – įstatymų priėmime / pakeitime.

Kaip rodo tyrimo rezultatai, analizuojant kyšininkavimo patirtį, dažniausiai gyventojų minimos šios institucijos:

- 65 proc. respondentų davė kyšį sveikatos apsaugos darbuotojams (20 proc. – miestų ir rajonų ligoninėse, 16 proc. – poliklinikose, 15 proc. – respublikinėse ligoninėse / klinikose, 14 proc. – valstybinėse gydymo įstaigose);
- 18 proc. – policijai (11 proc. – kelių policijai, 7 proc. – policijai);
- 4 proc. – VĮ „Regitrai“;

⁹ - http://www.transparency.lt/new/index.php?option=com_content&task=view&id=10870&Itemid=24

- 3 proc. – apskričių ir rajonų žemėtvarkos skyriuose.

Šis sociologinis tyrimas atspindėjo ir kyšio davimo geografiją – 28 proc. gyventojų kyšį davė Vilniuje, Vilniaus apskrityje, 22 proc. – Kaune, Kauno apskrityje, 11 proc. – Klaipėdoje, Klaipėdos apskrityje, 9 proc. – Panevėžyje, Panevėžio apskrityje, 8 proc. – Šiauliuose, Šiaulių apskrityje, 5 proc. – Alytuje, Alytaus apskrityje.

Tyrimo dalyviai korupcijos problemas Lietuvoje yra linkę sieti ne su nacionalinėmis kultūros savybėmis ar sovietmečio paveldu, bet, visų pirma, su moraliniu visuomenės nuosmukiu bei demokratinės valdymo ir administravimo įgūdžių stoka. Kaip papildomus veiksnius, kurie skatina korupcijos plitimą, gyventojai, tarnautojai ir verslininkai mini visuomenės atlidumą korumpuotų asmenų atžvilgiu, žmonių, ištraukusių į korupcinius sandėrius, nebaudžiamumą ir gėdos jausmo nebuvimą.

Vertindami antikorporcinį potencialą, respondentai mano, kad pagrindinės priemonės, padėsiančios sumažinti korupcijos lygį šalyje – tai sankcijų už korupcinę elgesį griežtinimas, visuomenės moralės kėlimas ir švietimo priemonių taikymas, įstatymų tobulinimas, atliekant jų antikorporcinę ekspertizę.

Tarp institucijų, efektyviai mažinančių korupciją Lietuvoje, visi tyrimo dalyviai geriausiai vertina žiniasklaidą (49 proc. gyventojų ir 46 proc. verslininkų, 40 proc. valstybinių įstaigų tarnautojų), Specialiųjų tyrimų tarnybą (28 proc. gyventojų ir 38 proc. verslininkų, 41 proc. valstybinių įstaigų tarnautojų), Finansinių nusikaltimų tyrimo tarnybą (21 proc. gyventojų ir 36 proc. verslininkų, 38 proc. valstybinių įstaigų tarnautojų), Valstybės saugumo departamentą (20 proc. gyventojų ir 33 proc. verslininkų, 34 proc. valstybinių įstaigų tarnautojų), o neefektyviausiai – Seimą (85 proc. gyventojų ir 78 proc. verslininkų, 55 proc. valstybinių įstaigų tarnautojų), Vyriausybę (82 proc. gyventojų ir 76 proc. verslininkų, 59 proc. valstybinių įstaigų tarnautojų), Prezidentūrą (63 proc. gyventojų ir 67 proc. verslininkų, 47 proc. valstybinių įstaigų tarnautojų).

Tyrimo duomenys atspindi esminius pokyčius tiek dėl gyventojų, tiek dėl įmonių vadovų noro / nenoro dalyvauti antikorporcinėje veikloje (2005 metais norėjo dalyvauti 17 proc. gyventojų ir 17 proc. verslininkų, 2007 metais – 15 proc. gyventojų ir 21 proc. verslininkų, 2008 metais – 22 proc. gyventojų ir 35 proc. verslininkų, 2005 metais nenorėjo dalyvauti antikorporcinėje veikloje 59 proc. gyventojų ir 54 proc. verslininkų, 2007 metais – 56 proc. gyventojų ir 43 proc. verslininkų, 2008 metais – 46 proc. gyventojų ir 45 proc. verslininkų), todėl galima daryti prielaidą, kad aktyvi STT veikla skleidžiant socialinę informaciją apie korupcijos reiškinį, jo daromą žalą ir visuomenės svarbą kovojant su korupcija davė teigiamų rezultatų.

Gera sociologinio tyrimo „Korupcijos žemėlapis 2008“ tendencija yra ta, kad daugėja asmenų, žinančių kur kreiptis norint pranešti apie korupcijos atvejus, ir mažėja nežinančiųjų skaičius (2005 metais žinojo kur kreiptis 22 proc. gyventojų ir 44 proc. verslininkų, 2007 metais – 18 proc. gyventojų ir 35 proc. verslininkų, 2008 metais – 42 proc. gyventojų ir 69 proc. verslininkų, 2005 metais nežinojo kur kreiptis norint pranešti apie korupcijos atvejį 78 proc. gyventojų ir 56 proc. verslininkų, 2007 metais – 82 proc. gyventojų ir 65 proc. verslininkų, 2008 metais – 58 proc. gyventojų ir 31 proc. verslininkų).

Tarptautinei organizacijai „Transparency International“ kasmet paskelbiant korupcijos suvokimo indeksą (KSI), pasaulio valstybės suskirstomos pagal suvokimą, kiek korupcija yra paplitusi tarp viešojo sektoriaus tarnautojų ir politikų. Laikoma, kad valstybės, kurių KSI – ne didesnis kaip 5 balai (iš 10 galimų), susiduria su didelėmis korupcijos problemomis ir nesugeba pažaboti korupcijos. 2009 metais Lietuvai skirta 4,9 balai, t. y. 0,3 balas aukštesnis nei 2008 metais, ir 52 vieta 180 šalių lentelėje. Aukščiausią vertinimą iš kaimyninių valstybių – Latvijos, Estijos ir Lenkijos – gavo Lenkija, kurios KSI – 5,0 balai, Estijos – KSI liko nepakitęs, tačiau gana aukštas 6,6 balai, o Latvijos – smuktelėjo nuo 5,0 balų iki 4,5. Atsižvelgiant į ekspertų vertinimus, galima teigti, kad Lietuvos antikorporcinė situacija kiek pagerėjo.

Korupcija didina nepasitikėjimą valstybe ir jos institucijomis, keldama vis didesnę piliečių nusivylimą ir politinį pasyvumą. Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro „Vilmorus“ 2010 m. sausio 14–17 dienomis atlikta apklausa¹⁰ patvirtino tarp lietuvių vyraujančią neigiamą nusiteikimą politinio gyvenimo, valdžios atžvilgiu: Seimu nepasitiki 74,9 proc., Vyriausybę – 56,8 proc., politinėmis partijomis – 76,4 proc. apklaustųjų.

Nepasitikėjimą valdžios institucijomis lydi nusivylimas jomis ir jų priimamais sprendimais, taip pat ir netikėjimas savo galimybe kažką pakeisti. Tokį nusiteikimą atspindi ir aktyvumas politiniame šalies gyvenime, dalyvavimas (greičiau nedalyvavimas) sprendimų priėmimo. Tai iliustruoja pakankamai žemas rinkėjų aktyvumas 2008 metų Seimo rinkimuose (2008 m. spalio 12 d. rinkimuose dalyvavo 48,58 proc. gyventojų, 2008 m. spalio 26 d. – 32,37 proc.). Pasitvirtino sociologų prognozės apie gana žemą piliečių susidomėjimą Europos Parlamento rinkimais (Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos¹¹ duomenimis, Europos parlamento rinkimuose rinkėjų aktyvumas siekė tik 20,98 proc.)

¹⁰ <http://www.vilmorus.lt/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=2&cntnt01returnid=20>

¹¹ http://www.vrk.lt/2009_prezidento_rinkimai/output_lt/rinkimu_diena/index.html

2009 metais visuomenės pasitikėjimas tarnyba, palyginti su 2008 metais, nežymiai sumažėjo. Vidutinis metinis pasitikinčiųjų STT skaičius sudarė apie 38 proc., nepasitikinčiųjų – apie 42 proc., neturinčiųjų nuomonės – apie 21 proc., tuo tarpu 2008 metais vidutinis metinis pasitikinčiųjų STT¹² skaičius sudarė apie 43 proc., nepasitikinčiųjų – apie 35 proc., neturinčiųjų nuomonės – apie 23 proc. Svyruojantį pasitikėjimą STT kaip ir kitomis teisėsaugos institucijomis galima sieti su bendra vyraujančia gyventojų pesimistine nuotaika bei pasitikėjimo valstybės institucijomis stoka. Taip pat su tuo, kad kol kas ne visi didelio rezonanso visuomenėje sulaukę tyrimai pasiekė teismą, žiniasklaidoje kasdien pasirodo labai daug neigiamos informacijos, tarp kurios – nemažai straipsnių apie nesąžiningus, galimai korumpuotus valstybės tarnautojus ir pareigūnus. Tokie neigiamos informacijos šrantai netiesiogiai priverčia gyventojus jausti nepasitenkinimą ir nepasitikėjimą valstybės ir teisėsaugos institucijomis.

Technologiniai veiksniai

Elektroninės valdžios koncepcija ir jos įgyvendinimo priemonių planas, Elektroninės informacijos saugos valstybės institucijų informacinėse sistemose valstybinė strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas, Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas, Valstybės registrų integralios sistemos kūrimo strategija ir jos įgyvendinimo priemonių planas, Elektroninio parašo įstatymo nuostatos padeda siekti modernių informacinių technologijų ir kompiuterinių programų, motyvuoti jų naudojimo būtinumą, pagrįstumą ir detalizuoti šios veiklos koncepcijas.

Modernios informacijos technologijos leidžia išplėsti antikorupcinės informacijos sklaidą, užtikrinti tinkamą informacijos valdymo sistemų funkcionavimą, elektroninės informacijos integralumą ir apsaugą, efektyvią sąveiką su Lietuvos ir užsienio partneriais, gebėjimą analizuoti vis didėjančias duomenų apimtis (informacinius šrautus), didinti darbo našumą, mažinti specifinių veiklos sričių kaštus ir kt. Didžiosios dalies viešųjų pirkimų centralizavimas ir kompiuterizavimas ne tik taupytų valstybės lėšas, bet ir sumažintų piktnaudžiavimo riziką, paspartintų pirkimų procesą.

Vis dar skirtingas informacinių technologijų plėtojimas valstybės įstaigose riboja elektroninės informacijos kaitą tarp institucijų. Trūksta sutelktos ir koordinuotos valstybės politikos diegiant naujas informacines technologijas valstybiniame sektoriuje.

IŠTEKLIŲ ANALIZĖ (vidaus veiksniai)

Teisinė bazė

STT teisinį statusą ir veiklą reglamentuoja specialūs teisės aktai:

- STT įstatymas nustato tarnybos paskirtį, veiklos teisinius pagrindus, uždavinius ir funkcijas, tarnybos organizavimą, finansavimą, veiklos kontrolės būdus bei pareigūnų teises ir pareigas.
- STT statusas nustato pagrindinius tarnybos STT principus, STT pareigūnų statusą, skyrimo ir atleidimo iš tarnybos tvarką, jų tarnybos eigą, paskatinimus ir nuobaudas bei atsakomybę, šaunamojo ginklo ir fizinės prievartos panaudojimo sąlygas ir tvarką, socialines garantijas ir kitus jų statuso bei tarnybos ypatumus.
- Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas (Žin., 2002, Nr. 57-2297) nustato pagrindinius korupcijos prevencijos principus, tikslus ir uždavinius valstybės tarnyboje ir privačiame sektoriuje, korupcijos prevencijos priemones ir jų teisinius pagrindus, korupcijos prevencijos subjektus bei jų teises ir pareigas korupcijos prevencijos srityje.
- Lietuvos Respublikos operatyvinės veiklos įstatymas nustato teisinius operatyvinės veiklos pagrindus, operatyvinės veiklos principus ir uždavinius, STT operatyvinės veiklos subjektų teises ir pareigas, operatyvinių veiksmų ir operatyvinio tyrimo atlikimą, asmenų dalyvavimą operatyvinėje veikloje, operatyvinės informacijos panaudojimą ir atskleidimą, taip pat šios veiklos finansavimą, kontrolę ir priežiūrą.
- Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas nustato ikiteisminio tyrimo atlikimo pagrindus ir tvarką.
- Ilgalaike nacionalinį saugumą stiprinanti Lietuvos Respublikos nacionalinė kovos su korupcija programa, pavirtintina Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. sausio 17 d. nutarimu Nr. IX-711 (Lietuvos Respublikos Seimo 2009 m. gegužės 14 d. nutarimo Nr. XI-259 redakcija) užtikrina ilgalaikę, veiksmingą ir kryptingą korupcijos kontrolės ir prevencijos sistemą Lietuvos Respublikoje.

¹² Rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanijos „Baltijos tyrimai“ duomenys

▪ Penkioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės veiklos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. XI-52, nustato, kad: korupcija = monopolija + diskrecija - atskaitomybė.

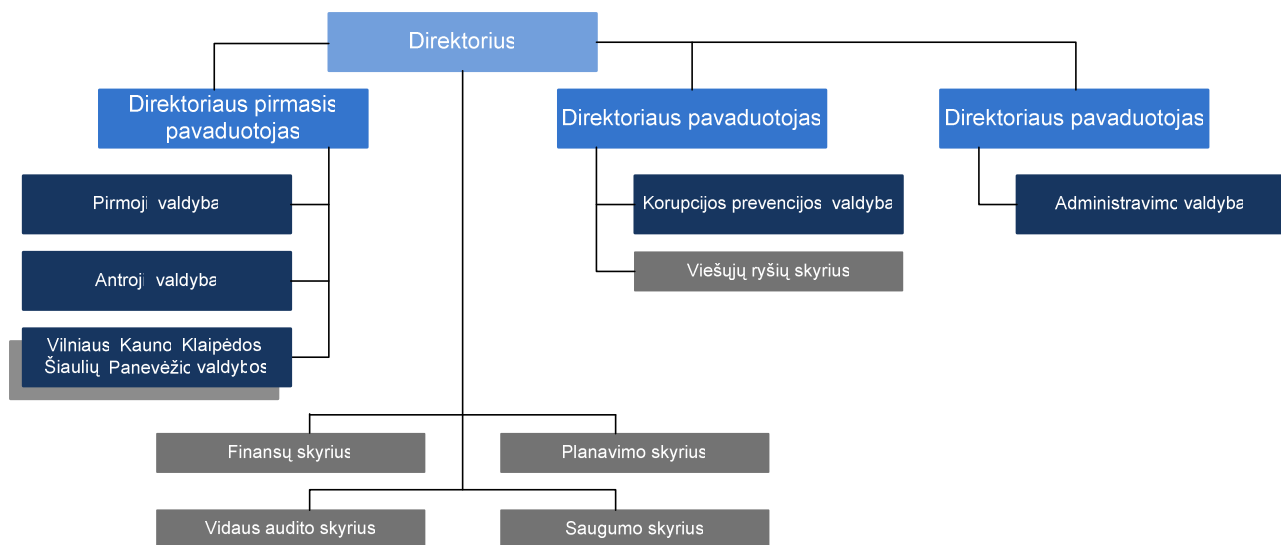
Teisinė bazė ir šalies institucinė sistema sukuria prielaidas korupcijos priežasčių šalinimo mechanizmui funkcionuoti. Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatyme nustatyta, kad už korupcijos prevenciją valstybės ar savivaldybių įstaigose ir nevalstybinėse įstaigose atsako vadovas. Jis privalo imtis priemonių, būtinų šiam įstatymui įgyvendinti (16 straipsnio 3 dalis). Padalinių ir asmenų, valstybės ar savivaldybių įstaigose vykdančių korupcijos prevenciją ir kontrolę, veiklos ir bendradarbiavimo taisyklėse, patvirtintose Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. gegužės 19 d. nutarimu Nr. 607 (Žin., 2004, Nr. 83-3015), nustatyta, kad valstybės ar savivaldybių įstaigose gali būti steigiami padaliniai ir skiriami asmenys, kuriems būtų pavedama korupcijos prevencijos ir kontrolės funkcija (3 punktas). Lietuvos Respublikos Seime įsteigta nuolatinė Seimo Antikorupcijos komisija pagal Lietuvos Respublikos Seimo Antikorupcijos komisijos įstatymą (Žin., 2001, Nr. 92-3209) nagrinėja korupciją ir su ja susijusius reiškinius bei atvejus, priima sprendimus nagrinėjamaiais klausimais ir kontroliuoja, kaip institucijos juos vykdo; analizuoja valstybės ir savivaldybių įstaigų ir įmonių sprendimus, sudarančius sąlygas korupcijai bei nusikaltimams ir kitiems teisės pažeidimams ūkio ir finansų sistemose, siekia, kad tokie sprendimai būtų panaikinti; teikia pasiūlymus Lietuvos Respublikos Seimui, Lietuvos Respublikos Vyriausybei ir kitoms institucijoms dėl teisės aktų priėmimo ir tobulinimo, korupcijos, ekonominių ir finansinių nusikaltimų bei kitų teisės pažeidimų prevencijos ir užkardymo. Antikorupcijos komisijos steigiamos ir savivaldybėse (pvz.: Vilniaus m., Kazlų Rūdos, Kauno m. ir t. t.). 2000 m. pasikeitęs STT teisinis statusas sudaro prielaidas ne tik atskleisti ir tirti korupcinio pobūdžio nusikalstamas veikas, rengti ir įgyvendinti korupcijos prevencijos priemones, bet ir savarankiškai, lanksčiai ir operatyviai reaguoti į valstybėje vykstančius teisėkūros ir įvairių sričių reguliavimo pokyčius.

Siekdama tobulinti ir geriau koordinuoti valstybės ir savivaldybių įstaigų veiklą korupcijos prevencijos ir korupcinio pobūdžio teisės pažeidimų išaiškinimo srityse, Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2003 m. vasario 3 d. nutarimu Nr. 179 (Žin., 2003, Nr. 14-578) sudarė Tarpžinybinę komisiją kovai su korupcija koordinuoti (toliau – Tarpžinybinė komisija). Tarpžinybinė komisija pagal jai priskirtus uždavinius koordinuoja Programos įgyvendinimą, svarsto strateginius kovos su korupcija klausimus, teikia pasiūlymus Lietuvos Respublikos Vyriausybei, vertina valstybės ir savivaldybių įstaigų antikorupcinę veiklą, svarsto organizacinius ir finansinius klausimus, susijusius su Programos ir kitų antikorupcinių priemonių įgyvendinimu, užtikrina suinteresuotų valstybės ir savivaldybių įstaigų keitimąsi informacija apie Programos ir kitų antikorupcinių priemonių įgyvendinimą, bendradarbiauja su nevyriausybinėmis organizacijomis (asociacijomis), mokslo ir studijų institucijomis, ekspertų organizacijomis ir kt.

STT savo veikloje taip pat vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu ir kitais nacionaliniais, Europos Sąjungos, tarptautiniais teisės aktais, sutartimis ir susitarimais.

Vienas iš veiksnių, turinčių neigiamos įtakos STT veiklai, yra realių, aiškiai suformuluotų ir įtvirtintų STT veiklos vertinimo kriterijų nebuvimas. Tradiciškai STT veikla vertinama pagal vienos iš veiklos krypčių – baudžiamojo persekiojimo – rezultatus, kurie neatspindi tikros veiklos apimties, pažangos ir pasiekimų.

Organizacinė struktūra

Atsižvelgus į valstybės finansines galimybes ir įvertinus susiklosčiusią Lietuvos ekonominę ir finansinę situaciją, siekiant užtikrinti ilgalaikę, tęstinę, nuoseklią ir tinkamai administruojamą STT veiklą, 2012 metais į tarnybą ketinama priimti 4 naujus darbuotojus. Personalo plėtra bus vykdoma siekiant baigti pertvarkyti teritorinius operatyvinę veiklą vykdančius padalinius pagal žvalgybos specializacijos modelį.

Žmogiškieji ištekliai (pareigybės, kvalifikacija)

2009 metais STT dirbo 238 darbuotojai, iš jų 213 statutinių valstybės tarnautojų, 25 darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis.

Iš 238 faktiškai dirbančių darbuotojų 106 vykdė baudžiamojo persekiojimo funkcijas, 13 – korupcijos prevencijos funkcijas, 4 – antikorupcinio švietimo ir informavimo funkcijas, 57 – kitas (vidaus administravimo) funkcijas.

2009 metais į tarnybą priimti 3 darbuotojai, atleisti – 8. 2009 metais, palyginti su ankstesniais metais, personalo kaita buvo sumažėjusi nuo 10 proc. iki 3 proc. per metus.

Dėl sudėtingos valstybės ekonominės ir finansinės būklės 2010 metais priimti naujų darbuotojų nenumatoma.

Darbuotojų kvalifikacija pagal įgytą išsilavinimą:

- 5 (2 proc.) turi mokslinius laipsnius;
- 207 (86 proc.) – aukštąjį universitetinį išsilavinimą;
- 18 (8 proc.) – aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą;
- 8 (4 proc.) – vidurinį išsilavinimą.

2009 metais kvalifikaciją kėlė 150 darbuotojų, iš jų 12 užsienyje. Darbuotojų kvalifikacijos kėlimas sietinas su efektyvia STT veikla, formuojant bendrą kovos su korupcija politiką, aktyviu dalyvavimu antikorupciniuose projektuose, atstovavimu Europos Sąjungos, Jungtinių Tautų ir antikorupcinę veiklą vykdančiose institucijose, todėl nustatytos šios prioritetinės kvalifikacijos tobulinimo kryptys: specialiosios žinios, administraciniai gebėjimai ir vadyba, informacinės technologijos, užsienio kalbos.

Europos komisijos finansuojamam „Dvynių“ projektui „Parama Azerbaidžano Respublikos generalinės prokuratūros Kovos su korupcija departamentui“ vykdyti preliminariai paskirta 18 STT pareigūnų, iš jų:

- 1 projekto vadovas (STT direktoriaus pirmasis pavaduotojas), kuris savo šalyje projektui turės skirti mažiausiai 3 dienas per mėnesį, taip pat dalyvauti ketvirtiniuose organizacinio komiteto susirinkimuose ir kartu su paramos gavėjo šalies projekto vadovu bus atsakingas už produktyvų ir veiksmingą „Dvynių“ projekto įgyvendinimą.

- 1 ilgalaikis „Dvynių“ patarėjas, kuris 21 mėn. bus apsistojęs Azerbaidžane, kad galėtų visą projekto laikotarpį visą darbo laiką skirti projektui.

- 4 komponentų lyderiai ir 12 trumpalaikių ekspertų, kurių projekte numatytoms užduotims įgyvendinti iš viso numatyta 240 darbo dienų.

Planavimo sistema

STT veiklos planavimo tvarkos aprašas nustato STT veiklos planavimo tvarką ir sistemą, planavimo dokumentų rengimo, jų įgyvendinimo stebėsenos ir kontrolės, atsiskaitymo už veiklos rezultatus procesus. Planavimo metu rengiami planavimo dokumentai, apimantys 6 metų laikotarpį (STT veiklos strategija), 3 metų laikotarpį (STT plėtotės gairės, strateginis veiklos planas, žmogiškųjų išteklių plėtotės planai) ir 1 metų laikotarpį (STT veiklos priemonių planas, žmogiškųjų išteklių planai, ilgalaikio materialiojo turto, prekių ir paslaugų pirkimų planai, prekių ir paslaugų, susijusių su valstybės ir tarnybos paslaptimi, pirkimų planai, padalinių veiklos planai).

STT veiklos planavime dalyvauja šie subjektai: STT direktorius, Resursų valdymo taryba, STT programos koordinatorius, už STT veiklos krypties priemonių įgyvendinimo koordinavimą atsakingi asmenys, Resursų valdymo grupė, Planavimo, Finansų, Informacijos technologijų skyrius ir kiti STT padaliniai, atsakingi už STT žmogiškųjų ar materialinių išteklių valdymą.

Ne rečiau kaip du kartus per metus rengiamos planavimo dokumentų įgyvendinimo ataskaitos, kurios teikiamos STT vadovybei.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos įstatymo 8 straipsnio 7 punktu, informacija apie tarnybos veiklos rezultatus ir pasiūlymai dėl tarnybos veiklos gerinimo ne rečiau kaip du kartus per metus teikiami Respublikos Prezidentui ir Seimo Pirmininkui.

Finansiniai ištekliai

2010 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme STT skirti asignavimai – 17.115 tūkst. litų (iš viso), iš jų išlaidoms – 16.952 tūkst. litų (iš jų 11.381 darbo užmokesčiui), turtui įsigyti – 163 tūkst. litų.

Palyginti su 2009-aisiais, 2010 metais sumažintos išlaidos ilgalaikio materialiojo turto einamajam remontui (14 proc.), komandiruotėms (72 proc.), kvalifikacijos kėlimui (92 proc.), transporto išlaikymui (27 proc.), kitoms paslaugoms (32 proc.), spaudiniams (69 proc.), ginklams įsigyti (100 proc.).

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą ir NATO, sumažėjo šių tarptautinių organizacijų STT skiriama parama, kuri kasmet vidutiniškai sudarydavo apie 2,5 mln. litų, todėl dalis išlaidų gebėjimams ugdyti, įrangai įsigyti ir kt. dengiama iš STT skirtų asignavimų. Tačiau siekiama gauti papildomų lėšų dalyvaujant ES projektuose.

STT, pasinaudodama galimybe gauti Europos Sąjungos struktūrinę paramą, pateikė paraiškas Paramos fondo Europos socialinio fondo agentūrai projektams, finansuojamiems pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ įgyvendinimo priemonės VP-4.1.-VRM-03-V „Valstybės institucijų ir įstaigų dirbančiųjų kvalifikacijos tobulinimas“ ir VP-4.2.-VRM-03-V „Viešojo administravimo subjektų sistemos tobulinimas“. Minėtiems projektams vidaus reikalų ministro atitinkamais įsakymais (paraiškos kodai VP1-4.1-VRM-03-V-01-010, VP1-4.2-VRM-03-V-01-044) skirtas finansavimas valstybės projektų planavimo būdu.

Apskaitos tinkamumas

STT apskaita tvarkoma vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais teisės aktais, laikantis veiklos tęstinumo, periodiškumo ir kitų principų. Institucijos apskaitos politika yra patvirtinta STT direktoriaus įsakymu. Apskaita kompiuterizuota – įdiegta bendra finansų, personalo bei darbo apmokėjimo apskaitos sistema. Tarnyba naudoja ir Valstybės biudžeto, apskaitos ir mokėjimų sistema (VBAMS).

Ryšių sistema (informacinės ir komunikavimo sistemos)

STT informacinę sistemą sudaro trys kryptys: bazinė, procesų ir programinės įrangos atnaujinimas bei plėtra.

Tarnyboje įdiegtas naujas duomenų bazių serveris gautai operatyvinei informacijai kaupti bei apdoroti, įsigyta kompiuterinė technika su integruotomis informacijos apsaugos techninėmis priemonėmis, į kompiuterinę sistemą įdiegta Didžiosios Britanijos „i2Group“ analitinė programinė įranga informacijos analizei atlikti, įeinančio skaitmeninio srauto turinio kontrolės techninė ir programinė įranga, nauja telekomunikacijos tinklo apsaugos techninė įranga, dokumentų valdymo sistema „DocLogix“ (suderinta su Lietuvos valstybės naujuoju archyvu), skirta centralizuotai kaupti ir valdyti elektroninius dokumentus bei skaitmenines dokumentų kopijas, vykdyti ir kontroliuoti su šiais dokumentais susijusias užduotis, įdiegtos personalo valdymo ir darbo užmokesčio apskaitos sistemos, įrengtas saugus regioninis elektroninių ryšių tinklas, atnaujintos tarnybos informacinės sistemos saugos priemonės.

Lietuvos Respublikos Vyriausybei įgyvendinant antikrizinį planą ir mažinant 2010 metų valstybės biudžeto išlaidas (iš jų ir lėšas investicijoms), STT buvo priversta dėl sumažinto finansavimo atsisakyti didelės dalies 2010 metais suplanuotų priemonių, susijusių su informacinės sistemos plėtra, įgyvendinimo.

STT, atsižvelgdama į ekonomikos sunkmetį, sieks, kad būtų skirtos bent minimalios investicijos esamam tarnybos informacinės sistemos lygiui palaikyti ir elektroninės informacijos apsaugai užtikrinti.

Vidaus kontrolės sistema (taip pat ir vidaus audito sistema)

Vidaus kontrolės sistema numatyta STT darbo reglamente. Nustatyta, kad veiklos kontrolę vykdo STT direktorius, jo pavaduotojai ir STT struktūrinių padalinių vadovai pagal savo kompetenciją.

Siekdamas sistemingai ir visapusiškai vertinti rizikos valdymą ir vidaus kontrolę, padėti STT direktoriui tinkamai valdyti ir naudoti tarnybos turtą, lėšas ir kitus išteklius, didinti STT padalinių veiklos efektyvumą ir skatinti tarnybos pažangą, veikia Vidaus audito skyrius. Vidaus auditas atliekamas vadovaujantis STT direktoriaus įsakymu patvirtinta audito metodika. Skyriaus veikla planuojama sudarant strateginius ir metinius veiklos planus.

Institucijos misija

Mažinti korupciją kaip grėsmę žmogaus teisėms ir laisvėms, teisinės valstybės principams, ekonominei plėtrai.

Institucijos strateginiai tikslai ir efekto kriterijai:

kodas	Institucijos strateginio tikslo pavadinimas
01	Sumažinti ir kontroliuoti korupciją valstybėje

Tikslo aprašymas

Vienos institucijos – STT – pastangų mažinti korupcijos mastus nepakanka. Todėl labai svarbu sukurti veiksmingą antikorpucinės veiklos sistemą, kurioje kiekvienas iš elementų (tiek valstybė, tiek visuomenė) turėtų įtakos korupcijos mažinimui.

STT, atsižvelgdama į sukauptą teigiamą veiklos patirtį veikiant trimis viena kitą papildančiomis korupcijos prevencijos, baudžiamojo persekiojimo bei visuomenės antikorpucinio švietimo ir informavimo kryptimis, ketina pasitelkti kitas institucijas (sektorius), nevyriausybinės organizacijas ir judėjimus kovai su korupcija.

Sėkminga STT veikla sietina su žmogiškųjų išteklių plėtra, kvalifikacijos kėlimu, greitu reagavimu į vidaus ir aplinkos pokyčius, keitimuisi patirtimi, infrastruktūros atnaujinimu ir plėtra, technologine pažanga, informacinių srautų valdymo sistemų diegimu, jų saugumo užtikrinimu, socialinių garantijų vykdymu, efektyvia strateginio planavimo sistema, racionaliu asignavimų administravimu.

Baudžiamojo persekiojimo veiklos srityje didelis dėmesys bus skiriamas analitiniams ir žvalgybiniais pajėgumams stiprinti, didinamos investicijos į techninių priemonių plėtrą ir jų kokybę.

Korupcijos prevencija sietina su investicijomis į mokslinius ir sociologinius tyrimus, kurie yra įrankiai patikrinti kaip veikia korupcijos prevencijos ir baudžiamojo persekiojimo priemonės, materialinės – techninės bazės stiprinimu. Šios investicijos leistų operatyviau reaguoti į aplinkos pokyčius, aptinkant korupcijos paveiktas sistemas ir procedūras, identifikuojant ydingus teisės aktus ir galimas korupcijos apraiškas juose.

Visuomenės antikorpuciniu švietimu ir informavimu bus siekiama formuoti visuotinį nepakantumą korupcijai, didinti pasitikėjimą tarnyba ir gerinti jos įvaizdį. STT ketina organizuoti švietėjiškus renginius (seminarus, paskaitas, konkursus, diskusijas) tikslinėms visuomenės grupėms.

Efekto kriterijai:

1. Pasitikėjimo STT¹³ didėjimas – vidutinis metinis pasitikinčiųjų STT skaičiaus didėjimas ne mažiau kaip 2 proc.

2. Tarptautinės organizacijos „Transparency International“ atliekamo tyrimo „Korupcijos suvokimo indeksas“ rezultatai – pasiekti ir išlaikyti 5.0 balų ribą, skiriančią valstybes, sugebančias pažaboti korupciją, nuo valstybių, kurios susiduria su rimtomis korupcijos problemomis.

3. Sociologinio tyrimo „Korupcijos žemėlapis“¹⁴ nuomonės apie korupciją rezultatai – daugiau gyventojų ir verslininkų, manančių, kad korupcija per 5 metus sumažėjo.

4. Nusikalstamumo rodikliai – mažiau Vidaus reikalų ministerijos Informatikos ir ryšių departamente užregistruotų korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų.

Pastaba. Efekto kriterijų reikšmei turi įtakos įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios vykdoma politika bei politinė valia, kultūra ir nuostatos korupcijos atžvilgiu.

¹³ Rinkos ir viešosios nuomonės tyrimų kompanijos „Baltijos tyrimai“ duomenimis

¹⁴ STT užsakymu kas antri metai atliekamas sociologinis tyrimas

Asignavimai ir numatomi finansavimo šaltiniai				(tūkst. litų)
Ekonominės klasifikacijos grupės	Asignavimai 2009-iesiems metams	Asignavimai biudžetiniams 2010-iesiems metams	Projektas 2011-iesiems metams	Projektas 2012-iesiems metams
1. Iš viso asignavimų:	21355	17115	17522	17157
išlaidoms	19908	16952	17042	16530
iš jų darbo užmokesčiui	12939	11381	12013	12013
turtui įsigyti	1447	163	480	627
2. Finansavimo šaltiniai:				
2.1. Lietuvos Respublikos valstybės biudžetas	21355	17115	17522	17157
iš jo:				
bendrojo finansavimo lėšos				
ES lėšos		524,603 ¹⁵	148,999	
kitos specialiųjų programų lėšos				
2.2. Kiti šaltiniai				

3. Kita svarbi informacija

Pagrindiniai rodikliai		
Įstaigos	Teikiama programų	Pareigybės (skaičius vienetais)
1	1	243,5/290 ¹⁶

¹⁵ 1. Vidaus reikalų ministro 2009-11-24 įsakymu Nr. 1V-627 (Žin., 2009, Nr. 141-6240) skirtu finansavimo valstybės projektų planavimo būdu pateiktam STT projektui, finansuojamam pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ įgyvendinimo priemonę VP-4.1.-VRM-03-V „Valstybės institucijų ir įstaigų dirbančiųjų kvalifikacijos tobulinimas“ (paraiškos kodas VP1-4.1-VRM-03-V-01-010) (projekto trukmė 24 mėn.);

2. Vidaus reikalų ministro 2009-12-08 įsakymu Nr. 1V-677 (Žin., 2009, Nr. 148-6642) skirtu finansavimo valstybės projektų planavimo būdu pateiktam STT projektui, finansuojamam pagal 2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ įgyvendinimo priemonę VP-4.2.-VRM-03-V „Viešojo administravimo subjektų sistemos tobulinimas“ (paraiškos kodas VP1-4.2-VRM-03-V-01-044) (projekto trukmė – 9 mėn.)

¹⁶ Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2005-09-21 sprendimu Nr. 458 nustatytas didžiausias leistinas valstybės tarnautojų pareigybių ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, skaičius